
COLABORARE, RETICENȚĂ, TENSIUNE: ASPECTE ALE EVOLUȚIEI RELAȚIILOR ROMÂNNO-FRANCEZE ÎN PERIOADA SEPTEMBRIE 1939-AUGUST 1940

Ana-Maria STAN

La scurt timp după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, România și-a declarat neutralitatea. Atitudinea adoptată de București la 6 septembrie 1939 a intervenit de altfel într-un context intern și internațional puțin favorabil țării noastre

Pe de o parte, Reichul făcuse, prin diplomații săi la București, multiple presiuni pentru a obține această poziție oficială din partea României, datorită intereselor strategice și economice pe care le avea în zonă¹. La aceasta s-au adăugat alți factori ai politicii internaționale din 1938-1939 (printre care conciliatorismul anglo-francez, politica revizionistă a vecinilor României, insuficiența garanțiilor anglo-franceze din aprilie 1939, eșecul negocierilor dintre Moscova, Londra și Paris și semnarea pactului Ribbentrop-Molotov) care favorizau o astfel de decizie². Pe de altă parte, clasa politică românească era ea însăși divizată cu privire la cea mai indicată atitudine de adoptat în cazul noului război izbucnit pe continentul european. Părerile au fost împărțite între non-beligeranță (așa cum susținea Armand Călinescu) și neutralitate, ba chiar s-a sugerat și posibilitatea unei politici de apropiere de URSS³. În cele din urmă a prevalat ideea neutralității, o soluție realistă în acel moment. Această neutralitate era însă foarte binevoitoare față de tabăra aliată, așa cum o indică în mod clar atitudinea față de oficialitățile și cetățenii din Polonia care s-au refugiat în România în septembrie 1939, după atacarea și ocuparea țării lor de către Germania nazistă și URSS.⁴

În perioada septembrie-decembrie 1939, România a acționat cu prudență, urmărind evoluția operațiilor militare și a acțiunilor diplomatice ale marilor puteri europene. Bucureștiul a încercat de asemenea să găsească noi soluții pe plan extern pentru menținerea integrității teritoriale și a securității țării, dorind atât să evite cât mai mult posibil implicarea sud-estului european în al doilea război mondial, cât și să găsească noi aliați care să-i susțină poziția, în contextul în care Franța și Anglia se preocupau preponderent de pregătirea lor pentru confruntarea directă cu naștii și de mersul operațiilor militare pe continent. Astfel, diplomația românească a încercat inițial să obțină o declarație de neutralitate a întregii Întelegeri Balcanice (fie comună, fie a fiecăruia dintre membrii alianței) față de războiul ce

¹ Al. Gh. Savu, *Neutralitatea României și începutul războiului mondial*, în *Probleme de politică externă a României 1919-1939*, p. 422-426, vol. I, Editura Militară, București, 1971.

² O enumerare completă a acestor factori la Valeriu Florin Dobrinescu, *The strategy of Romania's Neutrality at the Outbreak of The Two World Wars. A comparative study*, în *Culture and society*, p. 159, Editura Academiei, Iași, 1985.

³ Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 421, 426.

⁴ Vezi în acest sens A. Karețchi, L. Ieșanu, *Opinia publică internă și internațională despre solidaritatea poporului român cu poporul polonez la începutul celui de-al doilea război mondial*, în *Revista de Istorie*, tom 32, nr. 9, 1979, p. 1707-1730; Milică Moldoveanu, *Contribuții privind relațiile româno-poloneze în cel de-al doilea război mondial*, în *Revista de Istorie*, tom 32, nr. 6, 1979, p. 1037-1054; ș.a.

tocmai izbucnise. Acest lucru neputând fi realizat, România a depus eforturi pentru a întări solidaritatea între statele membre ale Înțelegerii Balcanice, acceptând chiar să ia în discuție posibilitatea atragerii Bulgariei în Înțelegerea Balcanică și crearea astfel a unui “bloc balcanic” puternic⁵. Franța, dar mai ales Marea Britanie, au urmărit cu interes și au încurajat această inițiativă⁶, chiar dacă ea va eșua la sfârșitul lunii septembrie 1939. Germania era și ea favorabilă unei asemenea grupări regionale, dar cu intenția clară de a și-o subordona și de a elimina influența franco-engleză în aceste state⁷.

Pe la mijlocul lui octombrie 1939, ideea “blocului balcanic” a fost înlocuită de o altă strategie a diplomației românești. Ministerul Afacerilor Străine de la București a lansat proiectul unui “bloc al neutrilor”. România nu era de altfel singura țară care se gândise la posibilitatea unei asemenea alianțe regionale. Italia își manifestase și ea în luna anterioară interesul de a grupa sub conducerea ei, într-un sistem în primul rând economic, statele din regiunea balcano-dunăreană, cu posibilitatea de a include și Spania.⁸ Ulterior, Mussolini a decis împotriva formării acestui bloc al neutrilor, deoarece îi limita alegerile viitoare⁹, ceea ce a făcut ca România să preia inițiativa în această problemă. Astfel la 28 octombrie 1939 guvernul de la București a prezentat proiectul românesc al „blocului neutrilor”. Era vorba despre o alianță pur defensivă. Țările participante urmau să respecte următoarele principii de bază: neutralitate desăvârșită în cadrul conflictului armat în desfășurare, neagresiune între statele membre ale blocului neutrilor, cooperare sporită în plan economic, militar, dar mai ales diplomatic (prin contacte directe între Miniștrii de Externe ai țărilor membre). Cea mai importantă prevedere a „blocului neutrilor” era aceea care stipula că în caz de agresiune externă împotriva unui membru al acestei alianțe, celelalte state se obligau să păstreze „cel puțin o neutralitate binevoitoare față de țara atacată”.¹⁰

Franța a avut o atitudine fluctuantă, chiar contradictorie cu privire la ideea “blocului neutrilor”. La Paris se luau în considerare strategii diverse pentru zona sud-est europeană, existând divergențe între politicieni și militari. Astfel, la 24 octombrie 1939, Alexis Léger sublinia că Parisul e categoric pentru o grupare neutră în centrul și estul Europei, și că aprobă politica italiană în această direcție¹¹. După ce la 30 octombrie 1939 planul românesc pentru organizarea “blocului neutrilor” a fost comunicat marilor puteri europene și începuseră primele negocieri mai detaliate pentru constituirea sa, Franța și-a modificat poziția. Acum factorii politici francezi se declarau în continuare favorabili proiectului, dar se opuneau cu fermitate participării Italiei. Ei se temeau că un “bloc al neutrilor” incluzând Italia ar fi modificat echilibrul de forțe atât în zona balcanică, cât și între marile puteri, conferind astfel mai multă greutate pretențiilor Romei asupra anumitor teritorii franceze, ba chiar ar fi putut atrage statele membre ale “blocului neutrilor” în tabăra adversă anglo-francezilor.¹² Trebuie menționat că planul românesc prevedea și implicarea italiană la „blocul neutrilor”, cu scopul de a facilita și participarea Ungariei și Bulgariei în această alianță, ceea ce i-ar fi conferit implicit o mai mare stabilitate. Ulterior, Parisul a revenit asupra acestei atitudini, fiind de acord ca Italia să ia parte la “blocul neutrilor”, dar cu condiția expresă de a nu-l conduce, lucru nedorit de altfel de nici unul dintre celelalte state implicate.¹³ Când privește Marea Britanie, ea s-a declarat de la început în favoarea creării unei grupări de state neutre în sud-estul Europei.¹⁴ Așa

⁵ Ion Calafeteanu, *Diplomația românească în sud-estul Europei 1938-1940*, Editura Politică, București, 1980, p.173-181, 187-190.

⁶ *Ibidem*, 181-182.

⁷ *Ibidem*, p. 182-183.

⁸ *Ibidem*, p. 194-196.

⁹ Conform unor observatori români, unul din principalele motive care a dus la abandonarea proiectului italian de realizare a unui bloc al neutrilor a fost acela că diplomația de la Roma concepea acest bloc ca având caracter preponderent antisovietic, ceea ce însemna ipso facto că s-ar fi produs o apropiere de anglo-francezi, lucru pe care Mussolini nu îl dorea. Apud V.Fl. Dobrinescu, I. Pătroiu, Gh. Nicolescu, *Relații politico-diplomatice și militare româno-italiene 1914-1947*, Editura Intact, 1999, p. 247-248.

¹⁰ V.Fl. Dobrinescu, I. Pătroiu, Gh. Nicolescu, *op.cit.*, p. 246-247.

¹¹ Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 202.

¹² *Ibidem*, p. 212.

¹³ *Ibidem*, p.221.

¹⁴ *Ibidem*, p. 210, 215-216.

cum era previzibil, cu toate eforturile Bucureștiului de a obține adeziunea marilor puteri și a vecinilor balcanici pentru “blocul neutrilor”, această inițiativă a eșuat și ea la sfârșitul lui 1939, în principal din cauza opoziției Germaniei și a refuzului italian de a intra în structura propusă de diplomații români¹⁵.

Reticențele guvernului Republicii franceze condus de Daladier în a susține “blocul neutrilor” se explică, așa cum am mai afirmat, prin faptul că atât Quai d'Orsay-ul cât și Marele Stat Major Francez proiectaseră alte strategii de acțiune în zona balcanică și sud-est europeană.

Într-adevăr, în aceste prime luni de război, Franța, alături de Anglia, apare mult mai interesată în a obține alianța Turciei, stat aflat într-o poziție strategică mai importantă (ceea ce se și realizează la 19 octombrie 1939 prin tratatul anglo-franco-turc¹⁶). Acest tratat avea implicații directe asupra României, deoarece pe de o parte plasa garanțiile anglo-franceze care îi fuseseră acordate în aprilie 1939 într-un context mai larg, sud-est european (se oferea sprijinul Turciei în cazul în care Londra și Parisul ar fi fost angajate în ostilități decurgând din aceste garanții¹⁷), dar pe de altă parte le condiționa și mai tare. Statul turc își rezerva dreptul de a nu intra în război contra URSS, în contextul în care posibilitatea unui conflict ruso-român privind Basarabia era foarte mare. De altfel, una dintre prioritățile oficialilor de la București în relațiile cu Anglia și Franța din această perioadă era să obțină ca termenii garanțiilor anglo-franceze din aprilie 1939, de altfel generali¹⁸, să devină efectivi și împotriva unui eventual atac din partea trupelor sovietice și să se concretizeze prin măsuri clare ale aliaților față de România. Deși nu s-au obținut rezultatele scontate de România în acest sens, au existat unele convergențe de concepție diplomatică și strategie militară între București și Paris și Londra în perioada studiată de noi, așa cum o demonstrează documentele de arhivă.

Militarii francezi aveau în vedere încă din primăvara lui 1939 crearea unui front oriental antinazist. Prioritatea acestuia era apărarea zonei strâmtorilor și a Mării Mediterane. El urma a fi compus din forțele expediționare franceze din Siria aflate sub comanda generalului Weygand (care este de altfel și cel mai ardent susținător al proiectului) și din armatele țărilor sud-est europene. Acest front ar fi operat cu două capete de pod în Tracia și la Salonic și ar fi adus Germaniei pierderi atât în plan militar cât și în cel al economiei de război¹⁹. Planul nu a depășit între septembrie 1939 și martie 1940 cadrul discuțiilor teoretice între francezi și englezi, ba chiar caracterul acestui front se modifică din ofensiv în defensiv²⁰, dar cu toate acestea, el a fost multă vreme printre prioritățile factorilor militari de la Paris. Alături de oficialii din armată, diplomații francezi aflați în post în țările balcanice susțineau și ei necesitatea unei implicări militare importante a Franței în sud-estul Europei. Astfel, într-o telegramă din 9 decembrie 1939, A. Thierry, ministrul Franței la București, insistă pentru ca aliații să-și definească împreună cu Turcia atitudinea lor politică și militară în cazul unei agresiuni externe, *chiar și ruse*, contra României²¹. El atenționa asupra slabei pregătiri pentru rezistență a statului român, a posibilității ca acesta să aibă o soartă similară cu cea a Poloniei, și propunea, în caz de atacare a României, o intervenție “cu o aviație puternică, acompaniată de o puternică misiune militară și urmată de un corp expediționar”. O asemenea acțiune ar fi permis “organizarea unei rezistențe capabile să-l oprească pe agresor și să ne permită ulterior toată libertatea în ceea ce privește continuarea operațiilor”²². La fel și înalții responsabili de la Quai d'Orsay cunoșteau

¹⁵ *Ibidem*, p. 224-229.

¹⁶ Pentru contextul încheierii tratatului anglo-franco-turc din 19 octombrie 1939 și clauzele sale principale vezi J.B. Duroselle, *L'Abîme 1939-1944*, p. 88-90.

¹⁷ Apud Viorica Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității...*, Editura Academiei, București, 1971, p. 257 (n. 14).

¹⁸ La 13 aprilie 1939 Marea Britanie și Franța declară public că “dacă va fi întreprinsă o acțiune punând în pericol independența României și Greciei în așa fel încât cele două țări vor considera că este în interesul lor vital să reziste prin forță, guvernul englez și guvernul francez se angajează să le dea de îndată toată asistența care le stă în putere”. Vezi *Politica externă a României - dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 227.

¹⁹ Pentru detalii legate de acest front vezi Andreas Hillgruber, Hitler, regele Carol și Mareșalul Antonescu, Editura Humanitas, București, 1994, p. 98; J.B. Duroselle, *L'Abîme 1939-1944*, Seuil, Paris, 1990, p. 91-96.

²⁰ J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 91-96.

²¹ Apud Maria G Brătianu, *Roumanie 1938-1940 vue de France. Recherches dans les archives françaises*, Paris, 1996, p. 174 (Telegrama 1559 din 9 decembrie 1939, București, semnată Thierry).

²² *Ibidem*.

importanța acordării de sprijin material substanțial, furnituri de armament și asistență rapidă și eficace țărilor din Balcani (cu precădere Iugoslavia, Grecia, Turcia și România) spre a le menține în tabăra aliată.²³ În acest sens, ei preconizau la 17 decembrie 1939, ca în trei luni, adică până la sfârșitul lui martie 1940, să fie pusă la punct o organizare tehnică și diplomatică prin care să fie stabilit cu precizie stadiul livrărilor de material de război franco-englez în zonă, iar contactele de stat major să studieze modalitățile concrete prin care Franța și Anglia să asigure toată asistența lor oricărui stat balcanic hotărât să reziste unei agresiuni germane sau ruse.²⁴

Una dintre problemele care se aflau la sfârșitul lui 1939 și începutul lui 1940 în centrul atenției mediilor diplomatice europene era problema Basarabiei și a evoluției raporturilor româno-sovietice. În condițiile în care războiul ruso-finlandez era în plină desfășurare (atacul sovietic e declanșat la 30 noiembrie 1939), se ridicau întrebări asupra următoarelor teritorii pe care URSS urma să le revendice în Europa. Poziția Turciei era esențială pentru orice acțiuni militare pe care francezii și englezii le-ar fi putut întreprinde în Balcani spre a apăra statu quo-ul zonei (așa cum clar o indică clauzele tratatului anglo-franco-turc). De aceea, diplomații francezi urmăreau cu multă atenție evoluția factorilor politici de la Ankara. Rapoartele ambasadurului Franței din capitala Turciei înregistrau la sfârșitul lui decembrie 1939 o dispoziție favorabilă din partea turcilor de a acționa în sprijinul României în cazul unei agresiuni sovietice față de Basarabia, permițând intrarea flotelor engleză și franceză în Marea Neagră.²⁵ În paralel, francezii monitorizau în această perioadă (decembrie 1939-ianuarie 1940) încercarea de apropiere întreprinsă de București față de Italia, motivată de dorința României de a obține, cu ajutorul lui Mussolini, asigurări de neagresiune și chiar ajutor pentru respectarea integrității teritoriale românești din partea vecinilor, în special din partea Ungariei. Pe parcursul discuțiilor și contactelor între diplomația italiană, cea română și maghiară, François Poncet, ambasadurului Franței în Italia, transmitea la 12 ianuarie 1940, că, în eventualitatea unui atac sovietic contra Basarabiei, o acțiune în paralel a armatei Weygand și a forțelor italiene era o posibilitate văzută favorabil la Roma.²⁶ De asemenea, la 26 ianuarie 1940, Ciano îi declara lui Victor Antonescu, trimis special al României la Roma, că în caz de agresiune a URSS în Basarabia, Italia este ferm hotărâtă să ajute România cu arme, muniții și avioane.²⁷

La Paris, îngrijorarea în legătură cu atitudinea Bucureștiului față de pericolul ce plana asupra Basarabiei era mare. În consecință, discursul regelui Carol II de la Chișinău din 6 ianuarie 1940, în care afirma hotărârea de a apăra acest vechi teritoriu românesc și în care insista asupra eficienței fortificației de la granița româno-sovietică este primit în Franța cu deosebită satisfacție. Peste doar câteva zile de la pronunțarea acestuia, Franassovici, ambasadurului român din capitala Franței, raporta Bucureștiului că “discursul rostit la Chișinău a răsturnat complet atmosfera ce se crease în Franța în jurul intențiunilor noastre în ce privește apărarea Basarabiei.”²⁸ Dacă în acest caz încordarea dintre București și Paris este repede risipită, nu același lucru se întâmplă la sfârșitul lui ianuarie 1940 și începutul lunii februarie.

La 17 ianuarie 1940, guvernul român creează un Comisariat general al petrolului pentru a supraveghea și orienta producția și vânzarea acestei resurse naturale, atât de importantă pentru ambele tabere din războiul aflat în desfășurare. De fapt, Bucureștiul încearcă în acest mod să impună companiilor petrolifere engleze și franceze din România să livreze mai mult petrol Germaniei decât aliaților²⁹, cu toate că pe de altă parte autoritățile române tergiversau pe cât posibil îndeplinirea clauzelor din tratatul economic româno-german

²³ Apud Maria G. Brătianu, *op.cit.*, p. 178 (Notă a Direcției Politice, sub direcția Europa, din Ministerul de Externe francez, datată 17 decembrie 1939).

²⁴ *Ibidem*, p. 179.

²⁵ Idem, p. 181 (Telegrama nr. 2452 din 28 decembrie 1939, Ankara, semnată Massigli. Pentru atitudinea Turciei în această problemă vezi și telegrama nr. 2457 din 29 decembrie 1939, Ankara, semnată Massigli).

²⁶ Idem, p. 196. (Telegrama nr. 215 din 12 ianuarie 1940, Roma, semnată Poncet).

²⁷ Apud A. Hillgruber, *op.cit.*, p. 97.

²⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din România (în continuare A.M.A.E România), Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, volumul 3, fila 5 (Telegrama nr. 21 din 10 ianuarie 1940, Paris, semnată Franassovici, ce relatează o conversație cu E. Herriot).

²⁹ Philippe Marguerat, *Le troisième Reich et le pétrole roumain 1938-1940*, Sitjoff-Leiden, Geneva, 1977, p. 189-190.

încheiat la 23 martie 1939³⁰. Înființarea Comisariatului petrolului nu afectează doar relațiile economice și comerciale ale României cu Anglia și Franța, ci are și importante consecințe în plan politic. Astfel, în presa franceză se declanșează o virulentă campanie ce condamnă această atitudine a autorităților române. Începutul acestei campanii a fost dat de un articol semnat de Léon Blum în "Le Populaire"³¹, pentru ca apoi aceasta să fie continuată și în alte ziare importante. Richard Franassovici indica cu justete că "întreaga chestiune a pornit de la Londra și că Parisul a făcut cor cu aliata sa" și că, deoarece până în acel moment războiul dintre Germania, Anglia și Franța se limitase la măsuri de blocus și contrablocus "neputința de a complecta partea orientală a acestui baraj economic (...) constituie pentru aliați un fel de înfrângere"³². El preciza, pe baza unor informații confidențiale, că la originea valului de articole din presa franceză se aflau note confidențiale pornite chiar de la Ministerul Afacerilor Externe Francez.³³ Interpretarea pe care o făcea diplomatul român asupra evenimentelor era că această campanie era una de avertisment din partea aliaților, deoarece se făcuseră aluzii și la garanțiile acordate de anglo-francezi în aprilie 1939, și că indica în mod clar intenția Parisului și a Londrei de a "răspunde prin contra presiune la orice presiune germană reală sau numai aparentă"³⁴ făcută asupra României. Franassovici avertiza de asemenea asupra unei posibile lupte de influențe la București în lunile următoare (previziune care se va îndeplini de altfel), precum și asupra faptului că în opinia publică internațională cauza românească începea a fi considerată drept "oarecum compromisă prin faptul că înșiși aliații pun în discuție garanția frontierelor noastre"³⁵.

Bineînțeles că față de această problemă autoritățile române au protestat cu vigoare la Quai d'Orsay și au explicat politica lor petrolieră, ceea ce a dus la o diminuare a campaniei de presă, dar în lunile următoare raporturile româno-franceze au rămas delicate. Bucureștiul a încercat în consecință ca până în iunie 1940 să menajeze prin politica sa externă atât suspiciunile aliaților, cât și pe cele ale Germaniei, Italiei și ale vecinilor României.

Un alt punct de interes pentru mediile politice europene era în acea vreme evoluția operațiunilor militare de pe frontul sovieto-finlandez. În februarie 1940, numeroase rapoarte ale ambasadorului Franassovici detaliau intențiile franceze și engleze față de evenimentele de pe frontul nordic și repercusiunile pe care politica militară a aliaților le avea asupra zonei balcanice și sud-est europene.

Decizia luată la începutul lui februarie 1940 de a-i ajuta pe finlandezi să reziste atacurilor sovietice prin trimiterea de trupe aliate la Petsamo, este considerată de reprezentantul României la Paris ca un indiciu clar de schimbare în atitudinea franceză, dar și engleză, față de mersul războiului. Până în acel moment, arăta Franassovici într-un raport datat 10 februarie, în sânul guvernului francez existau două tendințe politice, anume: una care pornea de la premisa că bolșevismul este principalul pericol european și că Moscova nu trebuia menajată cu nici un chip, iar cea de-a doua "împărtășită chiar de domnii Daladier și Léger" care era în favoarea menajării Moscovei "fie în speranța de a o dezlipi de Germania, fie de teama de a nu o împinge și mai mult în brațele acesteia"³⁶. Hotărârea de implicare în conflictul finlandezo-sovietic indica așadar în mod clar că "toate cercurile politice franceze s-au convins că partida germano-rusă este indisolubil legată, astfel că nu mai este nimic de așteptat de la o politică îngăduitoare față de Soviete"³⁷. În ceea ce privește consecințele pentru România a acestei decizii militare a francezilor și englezilor, ambasadorul român afirma că situația din Balcani putea fi pe moment văzută ca una consolidată, deoarece atât amenințarea unei agresiuni sovietice în zonă [în speță împotriva Basarabiei-n.n.]

³⁰ Vezi în acest sens Viorica Moisuc, *op.cit.*, p. 277-278; Cornel Grad, *Al doilea arbitraj de la Viena (30 august 1940). Poziția armatei române*, Editura Limes, Zalău, 2000, p. 49.

³¹ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, vol. 3, fila 15 (Telegrama nr. 51 din 24 ianuarie 1940, Paris, semnată Franassovici).

³² A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol. 3, fila 199 (Raport nr. 72/c din 30 ianuarie 1940, Paris, semnat Franassovici).

³³ *Ibidem*, f. 200.

³⁴ *Ibidem*, f. 201.

³⁵ *Ibidem*, p. 202.

³⁶ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol. 3, fila 215 (Raport nr. 101/c din 10 februarie 1940, Paris, semnat Franassovici).

³⁷ *Ibidem*.

devenise foarte redusă, sporirea rezistenței militare a finlandezilor cu ajutor aliat ducând inevitabil la fixarea Sovietelor pe frontul nordic. În același timp și probabilitatea unei acțiuni germane în Balcani era foarte mică, impresia în tabăra aliată fiind în acel moment că “e greu de conceput ca Reichul să întreprindă numai el singur ceva în această regiune”.³⁸ O altă consecință era, în viziunea lui Franassovici, aceea că statele neutre urmau a se simți încurajate la rezistență în fața presiunilor germane, fiind impresionate de proiectata intervenție. De asemenea, el sublinia în mod repetat că “aliații nu mai pot avea nici un motiv de a ezita de acum înainte a pune în aplicare și în cazul unei agresiuni sovietice garanția ce ne-au acordat”³⁹, lucru pe care până atunci Londra și Parisul refuzaseră să-l facă, condiționând o atitudine de acest tip atât de poziția favorabilă a Turciei cât și de neutralitatea Italiei⁴⁰. Aceeași convingere fermă fusese manifestată și în telegramele anterioare ale lui Franassovici, care insistă că deoarece “aliații nu pot risca un eșec în Finlanda (...) chiar în cazul unui atac sovietic contra noastră, ajutorul franco-britanic împotriva rușilor nu ar mai fi discutat”⁴¹. În lunile imediat următoare, participarea trupelor aliate la războiul finlandez nu s-a mai concretizat⁴², iar tonul rapoartelor legate de acest subiect va fi tot mai puțin optimist. În cele din urmă, Finlanda a încheiat pace cu URSS la 12 martie 1940.

Aproape în același timp cu semnalele legate de proiectul intervenției anglo-franceze pe frontul nordic și cu cele referitoare la campania de presă defavorabilă României care izbucnise în Franța, ambasadorul român la Paris transmitea Bucureștiului satisfacția pe care i-o exprimase Alexis Léger, în numele guvernului francez, pentru rezultatele conferinței Înțelegerii Balcanice de la Belgrad (2-4 februarie 1940) în “afirmarea solidarității balcanice”⁴³. Această conferință reprezenta de altfel una dintre ultimele tentative făcute de România și de celelalte state din această alianță pentru a-și defini o poziție comună față de vecinii revizionisti pe care îi aveau, precum și de a colabora în plan politic, economic și militar în contextul războiului aflat în desfășurare pe continentul european.⁴⁴

În paralel însă, alți reprezentanți politici și militari francezi își manifestau îngrijorarea față de atitudinea internațională a statului român. Astfel, la 26 februarie 1940, generalul Gamelin, șeful Statului Major Francez, analiza într-un raport către primul-ministru Daladier (ce deținea și portofoliul apărării naționale) atitudinea pe care țările din Balcani o aveau față de Franța, afirmând: “(...) Din cele trei țări balcanice Grecia este cea care se arată cea mai favorabilă nouă, gata să intre în război de partea noastră. (...) *România este reticentă*. Ea manevrează între puternicii săi vecini și Aliați, pretextând că nu poate adopta o altă politică cât timp nu își va completa înarmarea. Pare dificil de prevăzut atitudinea sa finală în fața ultimatumului mai mult sau mai puțin deghizat pe care i l-ar adresa Germania sau URSS-ul”⁴⁵. Parcă pentru a oferi o confirmare parțială acestor constatări îngrijorate, la sfârșitul lui februarie 1940, ambasadorul român la Paris, Franassovici, evidenția o nouă posibilitate strategică luată în considerare la Paris și Londra, anume deschiderea eventuală a unui front de luptă aliat în Caucaz⁴⁶. El sublinia că “dacă aliații ar reuși să distrugă sau să ocupe zonele petrolifere sovietice din Caucaz, România ar rămâne singura sursă de aprovizionare a Germaniei, iar cererile sale ar deveni excesive ca importanță și imperative ca ton”⁴⁷, îndemnând astfel în subtext la prudență a politicii externe românești între cele două tabere beligerante.

³⁸ *Ibidem*, fila 216-217.

³⁹ *Ibidem*, fila 217.

⁴⁰ Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, vol. I, p. 102; Ion Constantin, *România, marile puteri și problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 49.

⁴¹ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, vol. 3, fila 33 (Telegrama nr. 97 trimisă la 7 februarie 1940, Paris, semnată Franassovici).

⁴² Pentru detalii privind proiectul de ajutor aliat pentru Finlanda și eșecul acestuia vezi J.B. Duroselle, *L'abîme 1939-1944*, p. 107-116.

⁴³ *Ibidem*, fila 32.

⁴⁴ Pentru hotărârile și importanța conferinței de la Belgrad vezi Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 249-254.

⁴⁵ Apud Maria G. Brătianu, *op.cit.*, p. 207 (Raport al generalului Gamelin, comandant șef al Statului Major către președintele Consiliului de miniștri, Paris, 26 februarie 1940).

⁴⁶ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol. 3, fila 222 (Raportul nr. 130 confidențial, 22 februarie 1940, Paris, semnat Franassovici); *Ibidem*, fila 227, (Raportul nr. 137 confidențial, 2 februarie 1940, Paris, semnat Franassovici). Alte detalii legate de proiectul atacului în Caucaz vezi la J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 146-150.

⁴⁷ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol. 3, fila 223 (Raportul nr. 130 confidențial, 22 februarie 1940, Paris, semnat Franassovici).

Iată așadar cât de complexe, delicate, chiar fluctuante erau în perioada decembrie 1939-februarie 1940 raporturile româno-franceze. În lunile următoare ele au continuat pe aceeași linie, din ce în ce mai mult evoluția operațiunilor militare din Europa influențând reacțiile reciproce ale celor două țări, dar și poziția lor față de ceilalți actori importanți ai relațiilor internaționale de pe continent.

Luna martie 1940 a reprezentat pentru Franța un interval deosebit de frământat, deoarece au loc convulsii în viața politică internă a acesteia. Au fost luate măsuri economice pentru o mai bună organizare a efortului de război al Franței, printre care reducerea consumului de alimente prin introducerea cartelor.⁴⁸ De asemenea guvernul Daladier a fost demis la 20/21 martie 1940 (eșecul intervenției în Finlanda fiind unul din motive) și înlocuit de un guvern de uniune națională condus de Paul Reynaud. Noul cabinet era considerat mai decis în a conduce războiul, în a lupta până la capăt cu toate energia și cu toate sacrificiile. În acest context, interesul pentru situația internațională din Balcani și în special pentru România a fost diminuat temporar. Singurul lucru important semnalat de relațiile ambasadorului Franassovici privește atitudinea presei franceze față de statul român, care se transformase dintr-una ostilă într-una "totdeauna binevoitoare și în ceea ce privește răspândirea știrilor de origine falsă sau dubioasă, foarte obiectivă"⁴⁹ Informațiile din România, în special cele legate de prezența germanilor aici, sunt însoțite de avertismente ale redacțiilor ziarelor care le publică asupra caracterului lor îndoielnic.⁵⁰ Cu toate acestea, în primele zile ale lunii aprilie între București și Paris intervin iar motive de îngrijorare. La 5 aprilie 1940 presa din Franța publica o informație conform căreia în România erau la acea dată circa 27.000 de germani. Ambasadorul Franassovici a fost chestionat despre veridicitatea știrii atât de către generalul Weygand, cât și de către primul-ministru francez Paul Reynaud, iar pentru a o putea dezminți categoric el a cerut Bucureștiului atât să i se comunice cifra exactă, cât și să fie publicată de către agenția "Rador" o statistică a străinilor intrați în România în ultimele 6 luni.⁵¹

Din momentul în care încep manevrele pregătitoare și apoi confruntările dintre naziști și aliați în nordul Europei (prin atacurile asupra Norvegiei și Danemarcei), problema Balcanilor a revenit în atenția conducătorilor armatei franceze, căci "pierderea [strămtorilor și a Salonicului] ar consacra înfrângerea noastră [a Franței! n.n.]"⁵². În special generalul Weygand sublinia importanța unei acțiuni de "salvare" a României de sub dominația celui de-al treilea Reich. El este de altfel personalitatea franceză cea mai interesată de problema apărării statului român în fața presiunilor Germaniei naziste și ale aliaților ei. Într-o întrevedere cu Franassovici, el expunea teza conform căreia dacă România este atacată "ajutorul aliat va veni de la corpul expediționar din Siria"⁵³, dar sublinia în același timp că doctrina guvernului francez este de a pune bazele unui front defensiv în Balcani. Oficialul francez accentua cu aceeași ocazie importanța și necesitatea menținerii unor contacte strânse între România și Iugoslavia "deoarece apărarea Balcanilor s-ar face în condițiuni optime dacă s-ar putea realiza în fața unui atac german un front comun româno-iugoslav"⁵⁴. Totodată, generalul Weygand își manifesta dorința de a fi primit el, sau un colaborator intim al său, de către regele Carol II într-o întrevedere secretă. Din cercetările noastre de până acum nu știm care a fost urmarea acestei cereri, dar se poate afirma că ea indică în mod clar interesul unei părți importante a armatei franceze față de țara noastră. O poziție similară a generalului Weygand se regăsește și în raportul pe care-l face la 9 aprilie 1940 pentru Statul Major francez al armatelor terestre cu privire la politica aliată în Balcani. În acest document, pe care se pare că l-a prezentat fragmentar și lui Franassovici în întâlnirea lor din 5 aprilie, Weygand atrăgea atenția asupra bogățiilor de petrol și cereale ale României, asupra

⁴⁸ A.M.A.E., România, *Fond cit., vol.cit.*, filele 228-230 (Raportul nr. 143 din 2 martie 1940, Paris, semnat Franassovici).

⁴⁹ A.M.A.E. România, *Fond cit., vol.cit.*, fila 281 (Raport nr. 199 din 26 martie 1940, Paris, semnat Franassovici).

⁵⁰ *Ibidem*, fila 282.

⁵¹ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, vol. 3, fila 67 (Telegrama nr. 221 din 5 aprilie 1940, Paris, semnată Franassovici).

⁵² Apud Maria G Brătianu, *op.cit.*, p. 207 (Notă a generalului Weygand din 9 aprilie 1940).

⁵³ A.M.A.E., România, Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, vol. 6, filele 192-193 (Raportul nr 220 din 5 aprilie 1940, Paris, semnat Franassovici).

⁵⁴ *Ibidem*.

porturilor și căilor sale fluviale și ferate, favorabile tranzitului de resurse dinspre URSS spre Germania, asupra situației geografice a statului român de unde strămtorile puteau fi amenințate pe uscat și pe mare (cu submarine). În opinia sa toate acestea făceau ca România să reprezinte pentru naziști o putere balcanică care deținea cele mai multe avantaje spre a fi înglobată imediat în tabăra lor.⁵⁵

Generalul francez avertiza că “România este de asemenea amenințată pentru că este cea mai îndepărtată [geografic - n.n.] de concursul pe care-l poate aștepta din partea națiunilor occidentale a căror garanție a primit-o”⁵⁶. În consecință, Weygand insista ca Franța și Anglia să-și coordoneze politica în Balcani și sugera responsabililor de la Paris ca ambasadorul Franței la București să fie pus “în situația de a începe o luptă sub ordinele unui șef energetic, a unui Stat Major format din personalități capabile să propună și să aplice măsurile de execuție necesare spre a înfrânge Germania în domeniul unde ea poartă lupta: propagandă, concurs financiar, economic, industrial și militar (dotare cu armament), pentru a readuce încrederea românilor spre apărătorii lor naturali”⁵⁷. El considera că doar astfel și împreună cu eforturi din partea regelui și guvernului român puteau fi alcătuite măsuri militare capabile de a garanta menținerea independenței României, păstrarea ei de partea aliaților anglo-francezi, și preconiza chiar o debarcare în țara noastră a unei mici avangărzi ca asigurare în privința eficienței garanțiilor date în aprilie 1939⁵⁸. Dintre explicațiile posibile ale acestui raport atât de favorabil sprijinirii active a României menționăm semnalele de îngrijorare trimise de la București de personalul diplomatic și militar francez în perioada februarie-aprilie 1940⁵⁹. În plus, mediile militare de la Paris ar fi putut fi la curent cu unele informații confidentiale cu privire la planurile de atac germano-ungare contra României, care se discutau tocmai în acea perioadă la Berlin și Budapesta⁶⁰. De asemenea, o altă explicație poate fi și faptul că doar cu câteva zile înainte guvernul român luase măsuri (sub serioase presiuni și amenințări germane) pentru a împiedica o tentativă engleză de blocare a traficului pe Dunăre. Eșecul acestei tentative, destinată a perturba serios livrările de materii prime către cel de-al treilea Reich, va înrăutăți din nou relațiile între tabăra anglo-franceză și România.

De asemenea, existau și alte indicii cu privire la o evoluție treptată a factorilor politici de la București spre o poziție din ce în ce mai prudentă față Germania și Italia, datorată lipsei unei atitudini comune, clare și coerente a francezilor și englezilor în sprijinul României. Într-o întrevedere a ambasadorului Franassovici cu G. Mandel, pe atunci ministru al Coloniilor în guvernul Reynaud, politicianul francez reproșa guvernului de la București “frica de a lua contact cu ofițerii francezi trimiși cu diferite misiuni în țara noastră”, și se referea în special la faptul că generalului Delhomme, atașatul militar al Franței în România, i se refuzase accesul de a vizita “linia Carol”, adică fortificațiile de la granița dintre Basarabia și URSS⁶¹. Explicația românească, anume că “în ce privește ofițerii francezi trimiși la noi nu este vorba nici de frică, nici de ostilitate față de aliați, ci pur și simplu de dorința de a nu crea precedente care să poată fi invocate de alți beligeranți”⁶² indica în mod clar cât de prudenți erau factorii politici de la București în așteptarea derulării operațiunilor militare.

În paralel, la București, Adrien Thierry era convocat de primul ministru român și înștiințat de dorința României de a rezista la eventualele încercări naziste de atingere a suveranității sale, dar în același timp interogat asupra ajutorului pe care Franța putea eventual să i-l acorde. În plus, ambasadorului francez i se comunica îngrijorarea ce domnea în capitala statului român față de întârzierea livrărilor de material de război francez, care “lasă țara izolată pentru înarmarea sa față de Germania”, așa încât singura politică posibilă a Bucureștiului era de a câștiga timp”⁶³. Toate aceste mărturii duc la concluzia că factorii politici

⁵⁵ Apud Maria G. Brătianu, *op.cit.*, p. 208.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 208-209.

⁵⁹ Multe din acestea negăsite, dar menționate de Weygand în raportul său.

⁶⁰ Vezi Viorica Moisuc, *op.cit.*, p. 279-280.

⁶¹ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol. 3, fila 288 (Raportul nr. 251 din 15 aprilie 1940, Paris, semnat Franassovici).

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Apud Maria G. Brătianu, *op.cit.*, p. 209. (Telegrama nr. 765 din 15 aprilie 1940, București, semnată Thierry).

români își pierdeau din ce în ce mai mult convingerea și încrederea în eficiența sprijinului și a garanțiilor aliate pentru țara noastră, chiar dacă Anglia și Franța nu abandonaseră încă din planurile lor politice, strategice și militare posibilitatea acțiunilor în sud-estul Europei.

Din corespondența diplomatică a vremii reiese că la sfârșit de aprilie început de mai 1940 se vehicula intens ideea că Italia va intra și ea în război alături de nemți, fiind anticipată o acțiune a acesteia împotriva Iugoslaviei. Îngrijorați de această posibilitate, francezii intensifică consultările între factorii politici și militari privind situația din Balcani cât și contactele cu ambasadorii țărilor din această zonă, iar problema relațiilor cu România continuă să preocupe Parisul. Planul schițat de generalul Weygand în 9 aprilie 1940 este rediscutat la începutul lunii mai, generalul Gamelin analizând și el măsurile care puteau fi adoptate față de statul român. El arată imposibilitatea unui ajutor militar direct pentru România și se pronunță în schimb în favoarea unui complex de măsuri politice și militare din partea Franței în România. Astfel, el propune ca politica franceză la București să ajute românii să se înțeleagă cu celelalte țări din Înțelegerea Balcanică și să constituie astfel un bloc balcanic comun, capabil să înfrunte “invazia pacifică”, pentru moment, a naziștilor⁶⁴ ori a altor aliați ai acestora. Pe baza părerilor generalului Gamelin, oficialii francezi aveau în vedere continuarea politicii de înarmare a României cu armament aliat, încurajarea intensificării contactelor între statul-major român și cele ale țărilor din regiune, precum și acțiuni în vederea pregătirii unor baze militare aeriene indispensabile în cazul necesității unei intervenții aeriene aliate în zonă⁶⁵.

Sugestii asemănătoare erau făcute și în fața ambasadorului român la Paris, francezii indicând clar interesul pentru menținerea păcii în Balcani. Deși responsabilii de la Quai d'Orsay și de la Ministerul Apărării francez făceau declarații contradictorii în fața lui Franassovici și a ambasadorului iugoslav la Paris privind decizia Parisului de implicare armată în Balcani (cu precădere în caz de conflict italo-iugoslav), ambasadorul român concluziona că aliații încearcă prin această atitudine să determine intensificarea contactelor între reprezentanții statelor majore din Balcani în vederea întăririi alianțelor militare din zonă (în special a celei româno-iugoslave). În consecință, în caz de agresiune a unui stat al Axei, armatele țărilor din sud-estul Europei ar fi putut acționa în comun și în mod eficace, iar apoi, pornind de la această bază, urmau să aibă loc consultări (și eventual chiar acțiuni) între conducătorii militari aliați și cei ai țărilor din Balcani pentru a pregăti asistența aliată.⁶⁶ Atrăgând atenția asupra consecințelor pe care asemenea contacte le-ar avea asupra neutralității oficiale a României, Franassovici se arăta favorabil acestor planuri, sugerând o atitudine în consecință a Bucureștiului.

Începutul conflictului militar direct între Franța și Germania la 10 mai 1940 a pus însă capăt tuturor acestor strategii și planuri politice și militare ale Parisului față de Europa sud-estică în general și de România în special, relațiile româno-franceze transformându-se în consecință.

Dacă la 19 aprilie 1940, într-un Consiliu de Coroană restrâns, regele Carol al II-lea și politicienii români decideau în favoarea rezistenței României în fața oricărei agresiuni din partea naziștilor și aliaților acestora⁶⁷, fermitatea acestei poziții s-a modificat pe măsura rapidității victoriilor celui de-al treilea Reich împotriva Belgiei, Olandei și apoi împotriva Franței.

Rapoartele și telegramele diplomaților români din Franța care parvin la București cu începere de la 10 mai 1940, transmit mai întâi măsurile luate de autoritățile franceze pentru a evita înfrângerea militară, dar și surprinderea autorităților și a opiniei publice față de avansul rapid al Germaniei naziste. Într-un document datat 23 mai, Franassovici consemna atmosfera care exista încă în Franța, anume că “nici o bătălie decisivă nefiind dată, credința într-o victorie germană nu este cât de puțin justificată”. Totodată el indica că la 16 mai și în zilele imediat următoare, la sfatul Quai d'Orsay-ului, arhiva confidențială a ambasadei române pe anii 1926-1940 și dicționarele de cifru au fost distruse prin ardere. De asemenea s-au luat măsuri în vederea pregătirii evacuării rapide a marii majorități a personalului diplomatic, precum și a tuturor românilor ce au

⁶⁴ Apud Maria G. Brătianu, *op.cit.*, p. 211.(Notă din 2 mai 1940).

⁶⁵ *Ibidem*, p. 211-212.

⁶⁶ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol.3, filele 293-295 (Raport nr. 291 din 30 aprilie 1940, Paris, semnat Franassovici).

⁶⁷ Constantin I. Kirițescu, *op.cit.*, p. 104; Cornel Grad, *op.cit.*, p. 50.

dorit să se repatrieze sau să se refugieze, la Paris fiind desemnați să rămână în acest caz extrem doar câțiva funcționari reprezentând statul român.⁶⁸ În același raport, ambasadorul român atrăgea atenția asupra stagnării temporare pe care cererile românești de materii prime, materiale de război și armamente făcute Franței erau nevoite să le înregistreze în contextul ostilităților franco-germane, și promitea trimiterea în fiecare noapte a unor buletine informative care să reflecte starea opiniei publice⁶⁹, dar și mersul operațiunilor militare. Fără a intra în toate amănuntele comunicărilor făcute din Franța la București până spre terminarea conflictului de pe frontul de vest, putem sublinia dificultățile din ce în ce mai mari de transmitere a oricăror informații și date credibile din această țară, datorită mersului războiului și împrăstierii treptate a autorităților centrale și a ministerelor franceze pe tot teritoriul Franței. Cu toate acestea, unele zvonuri privind poziția României în acele zile sunt încă în măsură să provoace îngrijorare factorilor de decizie din diplomația franceză, așa cum se întâmplă la 25 mai 1940, când ziarul "L'ordre", sub semnătura lui Pertinax, afirma că "un important industriaș român ar fi adus la București propuneri germane de a garanta frontierele noastre. Guvernul român ar ceda în schimb toată producția de petrol".⁷⁰ Bineînțeles că știrea este dezmințită categoric de la București, Gafencu arătând că "România își urmează mai departe politica ei de cinstită neutralitate", dar neliniștea franceză nu era neîntemeiată, căci la 27 mai România semnează pactul petrol-armament cu Germania nazistă.⁷¹ Cu cât succesele militare naziste sunt mai importante pe frontul din vestul Europei, cu atât în România se arată mai favorabilă nemților, fie prin atitudinea din presă, fie prin alte concesiile deja menționate, precum și prin schimbări în aparatul diplomatic român și printr-un tratament tot mai lipsit de curtoazie față de reprezentanții francezi și englezi la București.

Capitularea Belgiei la 28 mai 1940 a constituit semnalul final că politica externă a României trebuia schimbată. Astfel, în aceeași zi, la București a fost convocat un Consiliu de Coroană, iar regele Carol al II-lea și politicienii români decid ca România să atribuie de la acea dată "o mare importanță dezvoltării raporturilor sale cu Germania"⁷². Hotărârea este imediat comunicată ministrului german în țara noastră, Fabricius, căruia i se transmitea și îngrijorarea față de măsurile militare pe care vecinii României le luaseră la frontierele țării noastre [Ungaria, Bulgaria și URSS concentraseră trupe aici - n.n.] precum și dorința de a primi protecție din partea Germaniei.⁷³ Modificarea politicii externe românești era anunțată și de înlocuirea lui Gafencu cu Gigurtu ca titular al Ministerului Afacerilor Externe Român. Acest lucru îl determina pe ambasadorul francez la București, Adrien Thierry, să facă o analiză pertinentă a tuturor cauzelor noii atitudini a României, explicându-le în mod detaliat și obiectiv pe baza situației țării noastre cu începere din 1919.

Fin cunoscător al realităților românești, diplomatul francez justifica noua orientare în plan extern a Bucureștiului prin slaba capacitate de rezistență a României, la care contribuiau mai mulți factori. În primul rând, Thierry sublinia că România era un stat înconjurat de "vecini ostili, puternici prin ei înșiși sau prin prietenii lor și care au toți revendicări precise față de regatul danubian"⁷⁴. În al doilea rând, ambasadorul Franței sublinia că atât situația internă a României (în plan social și economic), cât și starea forțelor armate românești contribuiau la crearea unei insuficiente puteri de împotrivire a statului față de orice fel de amenințări din exterior.

⁶⁸ A.M.A.E. România, Fond 71/ 1920-1944, Franța general, vol. 3, filele 316-317 (Raport nr. 376 din 23 mai 1940, Paris, semnat Franassovici).

⁶⁹ *Ibidem*, fila 318.

⁷⁰ A.M.A.E. România., Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, vol. 3, Telegrama nr. 381 din 25 mai 1940, Paris, semnată Franassovici, fila 112.

⁷¹ *Politica externă a României - dicționar cronologic*, p. 234. Leonida Loghin, în *Al doilea război mondial - acțiuni militare, politice și diplomatice - cronologie*, Editura Politică, București, 1984, p. 40, plasează semnarea acestui pact la 29 mai 1940.

⁷² Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913-1947*, Editura Politică, București, 1980, p. 527-528.

⁷³ *Ibidem*. Vezi în acest sens și C. Grad, *Dictatul de la Viena (30 august 1940). Poziția armatei române*, Editura Limes, Zalău, 2000, p. 54-55.

⁷⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din Franța (în continuare A.M.A.E. Franța), Fond Guerre 1939-1945 - Vichy, Europe (Roumanie), Microfilm P 2539, dos. 686, c. 14 (Depeșa nr. 357 din 8 iunie 1940, București, semnată Thierry).

Astfel, Thierry indică în plan social “insuficiența coeziunii naționale și patriotismului”, dar și “extrema venalitate care se regăsește mai ales în toate administrațiile, o tendință de a eschiva dificultățile în loc de a căuta să le rezolve... o extremă mobilitate a sentimentelor spre descurajare ce riscă să pună clasele conducătoare în incapacitatea de a reacționa în fața adversității.”⁷⁵

Și în plan economic, oficialul francez nota o deficiență reală, mai precis faptul că România “nu posedă decât rezerve insignifiante pentru toate produsele cheie pe care trebuie să le importe, și chiar pentru cele pe care le produce teritoriul național nu există nici un stoc în caz de război”⁷⁶. Dar cea mai gravă era situația armatei românești, căreia ambasadorul Franței îi schițează un bilanț detaliat. Dotarea cu material de război modern (în special cel destinat apărării antiaeriene și antitanc) înregistra încă grave lipsuri, în ciuda eforturilor de înarmare făcute de statul român în ultimii ani. Lucrările de fortificații serioase erau insuficiente în condițiile în care lipseau în cea mai mare parte a granițelor României bariere naturale de protecție “regiunile Banatului și Maramureșului sunt în întregime deschise, ceea ce ar putea permite unui eventual adversar să răstoarne cu destulă ușurință linia de apărare occidentală”⁷⁷. În ce privea frontiera de est a României, Thierry remarcă starea modestă a fortificațiilor. Totodată Thierry sublinia situația foarte proastă a stocurilor de muniții, care “ar fi epuizate după o lună de operații militare”, dar și a căilor de comunicații interne, ceea ce făcea foarte dificilă transportarea rapidă și eficientă a trupelor dintr-un loc în altul.

Pe lângă toate acestea, sărăcia personalului politic român, fragilitatea regimului lui Carol II și starea de spirit a populației constituiau alte cauze pentru o rezistență redusă a României în fața unui previzibil atac german în Balcani. “Singurele sentimente pozitive suficient de clare sunt antisemitismul și într-un mare număr de provincii antibolșevismul. Împotriva unei invazii sovietice rezistența cu orice preț se poate concepe, împotriva unei agresiuni germane ea pare himerică”⁷⁸.

În concluzie, Adrien Thierry afirma că tocmai această slabă rezistență a statului român, de care erau pe deplin conștiente și autoritățile, motiva și putea parțial scuza “prudența excesivă și chiar lășitate/nevolnicia de care face dovadă guvernul de la București față de țările care îi inspiră teamă”⁷⁹.

Pe măsură ce cursul operațiilor militare devine tot mai defavorabil Franței (prin intrarea în război a Italiei la 10 iunie 1940, apoi prin ocuparea Parisului), atitudinea pro-germană a României se întărește, reprezentatii Franței fiind tratați cu tot mai puțină deferență. Astfel, contactele dintre Statul Major Român, atașatul militar și atașatul de aviație ai ambasadei franceze devin din ce în ce mai rare, iar Thierry preciza superiorilor săi că “cea mai mare parte a comunicațiilor pe care le adresez diferitelor autorități [românești - n.n.] pentru diferite probleme rămân paralizate. Observațiile și protestele pe care nu încetez să le formulez nu primesc decât răspunsuri curtenitoare, dar evazive”⁸⁰.

În contrast cu atitudinea oficialităților, mulți români obișnuiți își manifestau tot în acele zile atașamentul față de Franța și regretul în privința a ceea ce se întâmpla pe frontul de luptă. Numărul mare al dovezilor de francofilie primite de ambasada Franței de la București în acele zile îl determinau pe ambasadorul Thierry să sublinieze Quai d’Orsay-ului că misiunea Franței în România era încă importantă și că Franța nu trebuie să abandoneze această țară: “dacă eforturile noastre sunt în van pentru moment, persistența lor constituie cel puțin gajul exploatării fructuoase a revirimentului care nu va lipsi să se producă în România îndată ce soarta armelor va înceta să ne fie [francezilor - n.n.] defavorabilă”⁸¹.

Momentul în care Franța va fi obligată să ceară armistițiu este perceput la adevărata sa valoare în România. Primul ministru G. Tătărescu îl convoacă pe diplomatul francez pentru a-i comunica poziția oficială a guvernului român față de acest eveniment. Lui Adrien Thierry i se declară că regele Carol II este profund îndurerat și pe deplin conștient că “înfrângerea Franței va fi într-o proporție mult mai mare

⁷⁵ *Ibidem*, c 16 recto.

⁷⁶ *Ibidem*, c. 19 recto.

⁷⁷ *Ibidem*, c. 17 verso.

⁷⁸ *Ibidem*, c. 16 recto.

⁷⁹ *Ibidem*, c. 20.

⁸⁰ A.M.A.E. Franța, Fond Guerre 1939-1945 - Vichy, Europe (Roumanie), Microfilm P 2539, dos. 686, c. 21-23 (Telegramele nr. 1267-1271 din 16 iunie 1940, București, semnate Thierry).

⁸¹ *Ibidem*.

cea a României”. La București domnea convingerea fermă că “rușii și ungurii care s-au făcut în această parte a Europei jandarmii Reich-ului nu vor întârzia să-și ceară salariul pe socoteala regatului danubian”⁸²

Față de aceste consecințe previzibile pentru România ale înfrângerii militare a Franței, ambasadorul francez exprima o poziție nuanțată și realistă, pe care o bănuim a fi mai mult a sa personală decât a guvernului său. El îl sfătuiește cu ardoare pe Tătărescu ca România să nu cedeze în fața exigențelor germano-italiene fără măcar a schița vreo rezistență. Totodată, oficialul francez își exprima speranța ca, în cazul în care statul român va fi pus în situația de a alege cui să cedeze părți ale teritoriului său, aceste concesii să fie făcute “mai degrabă URSS și Bulgariei decât puterilor Axei sau aliatului lor maghiar”⁸³. Răspunsul primului ministru român a fost că se va încerca prin toate mijloacele “îmblânzirea” guvernului de la Moscova în problema Basarabiei și că se avea în vedere constituirea unui grup independent în Balcani, cu colaborarea Bulgariei, care ar fi primit anumite satisfacții teritoriale în cadrul Înțelegerii Balcanice⁸⁴. Era aici o revenire la vechile proiecte din toamna lui 1939 discutate de Înțelegerea Balcanică (mai ales în întrevederea româno-iugoslavă de la Jebel⁸⁵), revenire care dacă era adevărată, poate explica reușita ulterioară a negocierilor teritoriale româno-bulgare de la Craiova pentru cedarea Dobrogei de Sud.

Într-adevăr, rapiditatea căderii Franței în fața puterii militare naziste a declanșat o serie de revendicări teritoriale împotriva României. Prima dintre ele a fost aceea a URSS-ului față de Basarabia și Bucovina de Nord, adresată la 26 iunie 1940 autorităților de la București. Fără a intra în toate amănuntele privind procesul politico-diplomatic care a culminat cu cedarea teritoriilor de dincolo de Prut, bine reflectat în istoriografia românească⁸⁶, vom analiza modul în care s-a reflectat în corespondența diplomatică dintre Paris și București acest eveniment, precum și repercusiunile pe care le-a avut față de evoluția raporturilor franco-române.

Telegramele și depeșele trimise de la București de ambasada Franței arată că diplomații sesizaseră cu mare precizie atât caracterul imperativ al cererilor Moscovei⁸⁷, cât și ezitățile și incertitudinea factorilor de decizie românești cu privire la atitudinea cea mai potrivită față de această criză. În acele clipe, ordinele Bucureștiului se modificau cu mare rapiditate, fără a reuși să fie eficiente: “Aflu în acest moment că măsurile de mobilizare generală decise în această după-amiază tocmai au fost contramandate, ceea ce nu va schimba de altfel mare lucru, măsurile militare luate anterior chemând deja sub arme cvasi-totalitatea oamenilor disponibili”⁸⁸.

Dar foarte repede, opțiunea unei rezistențe în fața ultimatumului sovietic va fi abandonată în România. Guvernul de la București a decis la 28 iunie 1940, după consultări cu Italia, Germania, țările din Înțelegerea Balcanică și două Consilii de Coroană să accepte în totalitate și fără vreo împotrivire revendicările teritoriale ale URSS. Bineînțeles că în toate statele din Europa centrală și de sud-est evenimentele din România au avut un ecou deosebit, mediile politice din fiecare capitală a zonei interpretându-le în funcție de interesele lor teritoriale și politice. Diplomații francezi aflați în posturi în țările vecine cu regatul danubian au informat cu promptitudine pe superiorii lor din Franța despre reacțiile iscate în țările limitrofe României de cedarea fără luptă a Basarabiei și Bucovinei de Nord, dar și-au comunicat și între ei aceste date. Astfel, la Belgrad, autoritățile iugoslave își exprimau surprinderea față de declanșarea atât de rapidă a avansului sovietic spre Dunăre și Balcani. În același timp aici exista

⁸² A.M.A.E. Franța, *Fond cit, dos.cit.*, c. 24-25 (Telegramele nr. 1274-1276 din 18 iunie 1940, București, semnate Thierry).

⁸³ *Ibidem*. Vezi și A.M.A.E. Franța, *Fond cit, dos.cit.*, c. 26 (Telegrama nr. 1277 din 17 iunie 1940, București, semnată Thierry). Trebuie remarcat că la acea dată Ungaria nu era aliată în mod oficial cu cel de-al treilea Reich, ea va intra în Axă de-abia la 20 noiembrie 1940.

⁸⁴ A.M.A.E. Franța, *Fond cit, dos.cit.*, c. 26 (Telegrama nr. 1277 din 17 iunie 1940, București, semnată Thierry).

⁸⁵ Ion Calafeteanu, *La Roumanie et le problème de la création du bloc balkanique au début de la deuxième guerre mondiale*, în *Revue roumaine d'histoire*, 1975, nr. 1, p. 100-103.

⁸⁶ Vezi printre alții Ion Constantin, *op.cit.*; V.Fl. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*. Edit. Junimea. Iași, 208 p.

⁸⁷ A.M.A.E. Franța, *Papiers 1940, Papiers Baudouin*, dosar 7, fila 165 (Telegrama extremă urgență nr. 2091 din 27 iunie 1940, București, semnată Thierry).

⁸⁸ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, fila 163 (Telegrama nr. 1304 din 27 iunie 1940, București, semnată Thierry).

convingerea că lovitura de forță se făcuse cu asentimentul pasiv al Germaniei și că cedarea teritorială a României, cuplată cu noua schimbare a titularului Ministerului de Externe român (la 28 iunie Gigurtu fiind înlocuit cu Argetoianu) reprezentau semne clare de recul al influenței germane în tot sud-estul Europei⁸⁹. La rândul ei, Bulgaria a declarat prin vocea șefului diplomației sale că nu va mai prezenta revendicări asupra Dobrogei de Sud și că se va abține de la orice acțiune militară legată de ultimatumul sovietic dat României⁹⁰. Foarte rapid însă Bulgaria își modifică această poziție. Asigurat de Reich că o altă extindere sovietică în zonă nu va mai fi tolerată, guvernul regelui Boris III a început consultări confidențiale cu miniștrii Germaniei, Italiei și URSS. După indiciile culese de ambasadorul francez la Sofia, aceste discuții aveau ca obiect prezentarea de revendicări teritoriale din partea Bulgariei față de statul român⁹¹. În privința Ungariei, ea își intensifică campania de presă prin care exprima certitudinea unei revizuii apropiate a tratatului de la Trianon.⁹²

Efectele pe care le avea cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord atât asupra situației din România, cât și asupra raporturilor germano-sovietice sunt și ele foarte bine sesizate de reprezentanții Franței în Balcani. Astfel, într-o lungă serie de telegrame adresate Quai d'Orsay-ului, Thierry preciza că față de teritoriile de dincolo de Prut nu exista un atașament afectiv al românilor la fel de puternic ca și în privința Transilvaniei. Autoritățile de la București se dezinteresaseră să dezvolte Basarabia și Bucovina, în ciuda resurselor lor agricole deosebite (cereale, viță de vie, șeptel de bovine important). Tocmai lipsa unor investiții românești masive în aceste teritorii făcea, în opinia ambasadorului francez, ca echilibrul economic al României să nu fie prea grav atins de pierderile teritoriale survenite, în ciuda importanței suprafeței lor și a resurselor ce se găseau aici.

În schimb, nemții erau foarte afectați de cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord către URSS. Aici se găsea o importantă minoritate de limbă germană (circa 150.000 de oameni), care va trebui să fie strămutată în Germania, dar ce era mai important, naziștii investiseră mult capital în aceste două provincii românești în producția de soia și de floarea-soarelui. Pe lângă aceasta, Cernăuți era orașul prin care trecea jumătate din exportul pe cale ferată al produselor românești către cel de-al treilea Reich (cu excepția petrolului)⁹³, iar preluarea sa de către ruși afecta în mod serios relațiile comerciale și implicit cele politice dintre București și Berlin, dar și dintre Berlin și Moscova.

Atât diplomații francezi, cât și alți membri ai coloniei franceze din România percepeau cu egală acuratețe faptul că această expansiune teritorială sovietică în sud-estul Europei reprezenta sfârșitul alianței și bune înțelegeri dintre URSS și Germania nazistă și o considerau ca pe "primul semn, încă slab, al viitoarei înfrângeri a Germaniei", așa cum o face Jean Mouton, pe atunci director adjunct al Institutului Francez din București⁹⁴.

Dar nu numai interesele germane în zonă au fost afectate de cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, ci și cele franceze. Din 1920 exista la Chișinău un consulat francez care a trebuit închis după intrarea Armatei Roșii în oraș, căci guvernul de la Moscova nu recunoștea existența consulatelor străine în URSS. Personalului diplomatic și celorlalți francezi din Basarabia li s-a dat un răgaz de două săptămâni pentru a se conforma noii situații. Din raportul ultimului agent consular de la Chișinău, Seguinaud, se desprinde în mod clar brutalitatea cu care au acționat sovieticii la momentul preluării acestor teritorii: "Am ars toate arhivele, cu excepția câtorva registre oficiale pe care le-am adus la București. Interesele franceze au fost reglate în teorie pe baza următoare: libertate pentru străinii părăsind Basarabia de a-și lichida bunurile lor mobile, problema bunurilor imobiliare trebuind să fie reglată de ambasada de la Moscova. În practică, m-am lovit în cea mai mare parte a cazurilor, în cursul demersurilor repetate și penibile pe lângă autoritățile sovietice de neînțelegere, incompetență și rea-voință. După ce i-am

⁸⁹ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, fila 4 (Telegrama nr. 781 din 28 iunie 1940, Belgrad, semnată Brugère).

⁹⁰ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, fila 5 (Telegrama nr. 370 din 28 iunie 1940, Sofia, semnată Blondel).

⁹¹ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, filele 7-9 (Telegramele nr. 375-376 din 29 iunie 1940, Sofia, semnată Blondel).

⁹² A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, fila 127 (Telegrama nr. 438 din 29 iunie 1940, Budapesta, semnată Guerlet).

⁹³ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, filele 172-175 (Telegramele nr. 1339-1343 din 2 iulie 1940, București, semnate Thierry).

⁹⁴ Jean Mouton, *op.cit.*, p. 30.

înregistrat pe compatrioții mei care au vrut să rămână, cel puțin provizoriu, în Basarabia. am fost repatriat în București la 25 iulie cu alți consuli străini și câțiva francezi”⁹⁵.

În același timp, într-o încercare de a limita pierderile teritoriale românești doar la Basarabia și Bucovina de Nord și de a aplatiza atmosfera tensionată care domnea în România, autoritățile de la București și regele Carol II au decis o schimbare dramatică în planul politicii externe românești. La 1 iulie 1940 s-a renunțat la garanțiile anglo-franceze din aprilie 1939, iar la 4 iulie a fost format guvernul Gigurtu, cu puternice tendințe germanofile. Singura personalitate declarată filo-franceză era generalul Mihail, numit vice-președinte al Consiliului de Miniștri. Noul guvern declară voința sa sinceră de a integra România în Axa Roma-Berlin și anunță retragerea statului român din Societatea Națiunilor, organism neputincios în fața vocii armelor. Aceste opțiuni românești, justificate ca o “expresie de realism politic”⁹⁶ și ca o necesitate pentru a scăpa de bolșevism⁹⁷ vor aduce cu sine o reacție rapidă și vehementă din partea Franței.

La 5 iulie 1940, noul ministru de externe francez Paul Baudouin (numit la 16 iunie 1940) se servea de schimbarea cabinetului român și de noua sa politică externă pentru a-l rechema pe ambasadorul Adrien Thierry de la București⁹⁸. Răspunzând autorităților de la Vichy, Thierry se arăta de acord cu rechemarea sa, ba chiar propunea o atitudine și mai radicală, anume menținerea la București doar a unui însărcinat cu afaceri, semn clar de avertisment și rezervă din partea Franței față de o Românie tot mai germanofilă⁹⁹. Soluția nu este agreată de Ministerul de Externe francez, care va cere și va obține agreementul guvernului român pentru un nou ambasador, Emile Charveriat, desemnat la 9 iulie 1940 de Paul Baudouin¹⁰⁰. Însă dificultatea situației politice, militare și diplomatice din Europa va face ca această numire să nu se poată realiza. Un nou titular al reprezentanței diplomatice de la București va fi numit în septembrie 1940 în persoana lui Jacques Truelle¹⁰¹, care-și va prelua funcția de-abia în martie 1941. Între timp, la București, s-a aplicat totuși soluția propusă de Thierry, căci ambasada, apoi legația Franței a fost condusă de Henry Spitzmuller, consilier de ambasadă, promovat în postul de chargé d'affaires.

Dacă în România schimbările pe plan politic și teritorial erau substanțiale în perioada iulie-august 1940, în Franța se petreceau modificări și mai dramatice. După semnarea armistițiilor cu Germania și Italia¹⁰² se impunea reorganizarea întregii structuri interne și instituționale a Franței, precum și a politicii sale externe, în funcție de clauzele din convențiile de armistițiu. Franța devenise o țară ocupată în proporție de 2/3, supusă unor grele obligații financiare, precum și unor importante restricții economice și politice din partea naziștilor și fasciștilor. În aceste condiții se va decide renunțarea la regimul celei de-a treia republici și instaurarea statului francez sub conducerea mareșalului Pétain, cunoscut și sub denumirea de regimul de la Vichy.

Un raport al ambasadorului român din Franța, datat 13 iulie 1940 reflectă cu acuratețe starea de spirit și evoluția vieții politice din Franța de după înfrângere. R. Franassovici sublinia că tendința guvernului francez și a Quai d'Orsay-ului a fost, din momentul părăsirii Parisului, de a izola corpul diplomatic străin și de a nu permite comunicarea informațiilor spre exterior. El arăta că doar ambasada SUA și cea a

⁹⁵ A.M.A.E. Franța, Fond Guerre 1939-1945 - Vichy, Europe (Roumanie), Microfilm P 2539, dos. 675, c. 16-17 (Telegrama nr. 36 din 12 august 1940 de la consulatul francez din Galați ce transmite în anexă raportul lui Seguinaud, datat 1 august 1940).

⁹⁶ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit.*, dosar 686, c. 40 (Telegramele nr. 1362-1363 din 5 iulie 1940, București, semnate Thierry).

⁹⁷ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, c. 37-38 (Telegramele nr. 1348-1350 din 2 iulie 1940, București, semnate Thierry).

⁹⁸ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit.*, dosar 681, c. 15 (Telegrama nr. 13 CF din 5 iulie 1940, Vichy, semnată Baudouin și adresată lui Thierry).

⁹⁹ A.M.A.E. Franța, Fond Papiers 1940, Papiers Baudouin, dosar 7, filele 177-178 (Telegramele nr. 1374-1376 din 9 iulie 1940, București, semnate Thierry).

¹⁰⁰ A.M.A.E. Franța, Fond Guerre 1939-1945 - Vichy, Europe (Roumanie), Microfilm P 2539, dos. 675, c. 6. (Telegrama nr. 17 CF din 9 iulie 1940, Vichy, semnată Baudouin).

¹⁰¹ A.M.A.E. Franța, *Fond.cit., dos.cit.*, c. 50 (Telegrama nr. 533 din 25 septembrie 1940, Vichy către ambasada Franței din Washington, semnată Baudouin).

¹⁰² Armistițiul germano-francez a fost semnat la 22 iunie 1940, iar cel franco-italian la 24 iunie 1940, cel german intrând în vigoare efectiv doar după semnarea celui italian. Pentru date privind prevederile și consecințele acestora vezi: Jean-Paul Cointet, *Histoire de Vichy*, Paris, Plon, 1996, p. 85-97; J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 245-259, 263-271; Robert O. Paxton, *La France de Vichy 1940-1944*, Seuil, Paris, 1997, 59-61; ș.a.

Spaniei s-au bucurat de un regim privilegiat în relațiile cu autoritățile franceze. Într-o încercare de a-și accentua meritele personale, Franassovici menționa că România a putut primi diverse știri din Franța doar datorită contactelor personale avute de el, contacte menținute “cu prețul celor mai mari neplăceri și incomodități”¹⁰³. În privința modalității în care s-a adoptat în Franța trecerea la un nou regim politic, ambasadorul român nota că „a fost o sinucidere impusă, fără glorie și neînfrumusețată de nici un suflu de idei, de nici o licărire de credință”¹⁰⁴. Cât despre politica externă a Franței de la Vichy, coordonată de Pétain și mai ales de Pierre Laval, ambasadorul român comunica că aceasta se va axa în continuare pe întărirea colaborării cu Germania, pe crearea unei solidarizări latine în Mediterana, pe relații bune cu SUA. Obiectivul principal al lui Laval era ca Franța să poată juca la viitoarea conferință de pace un rol de element de echilibru, similar cu cel jucat la congresul de la Viena din 1815, iar speranța sa cea mai mare (considerată irealistă de Franassovici) era că Germania se va despăgubi mai ales pe seama Angliei și că va cruța în oarecare măsură Franța¹⁰⁵.

Pe tot parcursul perioadei 22 iunie-30 august 1940 efectele înfrângerii Franței s-au făcut tot mai intens simțite în Europa centrală și de sud-est, iar relațiile româno-franceze au parcurs o perioadă deosebit de tensionată. Primul semn concret al încordării dintre Vichy și București se înregistrase la sfârșitul lunii iunie, când vapoarelor franceze din flota Dunării li se interzisese să-și continue evacuarea¹⁰⁶.

În momentul înfrângerii Franței, nemții au captura multe documente oficiale ale ministerelor franceze, printre care și un plan privind posibilitatea distrugerii puțurilor de petrol din zona Ploiești, plan elaborat de ingineri francezi și contrasemnat de Statul Major Român¹⁰⁷. Guvernul Gigurtu a decis, ca semn al politicii de colaborare cu Germania nazistă să-i acuze de sabotaj pe francezii implicați în crearea acestui plan și să-i expulzeze din România la data de 26 iulie 1940¹⁰⁸. Modul în care s-a făcut această expulzare a constituit obiectul unei dispute diplomatice între București și Vichy în luna august 1940. Autoritățile române au informat ambasada țării noastre din Franța că în momentul expulzării cetățenilor francezi prin portul Giurgiu, atașatul militar francez, adjunctul său, atașatul naval și alți doi ofițeri de la ambasada Franței din București, prezenți la Giurgiu, au insultat funcționarii și poliția română și de asemenea persoanele aflate într-o barcă cu motor sub pavilion german.¹⁰⁹ La aceasta se adăuga scandalul făcut de alți francezi veniți să asiste la expulzarea compatrioților lor.

În consecință, Richard Franassovici a protestat cu vigoare la 10 august pe lângă Ministerul de Externe francez în legătură cu acest incident. Neliniștit de gravitatea acuzațiilor care implicau și Germania, P. Baudouin a ordonat imediat reprezentanței diplomatice franceze din București să facă o anchetă rapidă asupra faptelor¹¹⁰, chiar dacă se îndoia deja de temeiul protestelor românești¹¹¹. Concluziile investigației făcute de însărcinatul cu afaceri al Franței la București, H. Spitzmuller, au indicat însă cât de diferite erau punctele de vedere ale României și Franței asupra incidentului și că adevărul era altul decât cel expus la Vichy de ambasadorul român. Cetățenii francezi fuseseră arestați cu deosebită brutalitate, în miez de noapte și sub amenințarea armei, iar oficialităților ambasadei Franței se încercase să li se ascundă toate detaliile privind ziua și locul expulzării din România a celor opt ingineri, lucru soldat de altfel cu un

¹⁰³ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța general, vol. 3, fila 361 (Raport nr. 50 din 13 iulie 1940, Vichy, semnat Franassovici).

¹⁰⁴ *Ibidem*, fila 365.

¹⁰⁵ *Ibidem*, fila 365-366.

¹⁰⁶ A.M.A.E. Franța, Fond Papiers 1940, Papiers Baudouin, dosar 7, fila 167 (Telegrama nr. 1323 din 30 iunie 1940, București, semnată Thierry).

¹⁰⁷ Jean Mouton, *op. cit.*, p. 31-32.

¹⁰⁸ Pentru contextul economic al acestei expulzări vezi Philippe Marguerat, *op. cit.*, p. 198-199.

¹⁰⁹ A.M.A.E. România, Fond 71/1920-1944, Franța telegrame, vol. 3, filele 358-359 (Telegrama nr. 48756 din 8 august 1940, semnată de ministrul Mihail Manoilescu). Iată cum este prezentat incidentul: “...ofițerii francezi s-au adresat apoi comisarilor de la Siguranță, spunându-le că mai bine ar vorbi nemțește decât românește, căci îi consideră ca o poliție cu totul la ordinele germanilor”.

¹¹⁰ A.M.A.E. Franța, Fond Guerre 1939-1945 - Vichy, Europe (Roumanie), Microfilm P 2539, dos. 675, c. 19 (Telegrama nr. 75 din 13 august 1940, Vichy către ambasada Franței de la București, semnată Baudouin).

¹¹¹ A.M.A.E. Franța, *Fond cit.*, dos. cit., c. 19 bis (Adresa nr. V 1531, confidențială, din 13 august 1940, Vichy, Baudouin către Ministerul de război, Statul Major- al doilea birou).

eșec. Mai mult, atașatul aerului de la ambasada Franței fusese oprit de soldați cu baioneta la armă să ajungă la debarcaderul de la Giurgiu unde avea loc expulzarea¹¹². Pe baza rezultatelor acestei anchete, dar și a altor măsuri anti-franceze deja adoptate de autoritățile de la București¹¹³, H. Spitzmuller recomanda Vichy-ului să aibă o poziție fermă și să protesteze energic în România față de acțiunile guvernului Gigurtu, care părea prin atitudinea sa “să nege datoria imensă a națiunii române față de țara căreia îi datorează nașterea sa și întregirea sa și (...) pretinde în plus să ne trateze de la învingător la învins, ca și cum el ne-ar fi bătut din punct de vedere militar”¹¹⁴.

La 30 august România era obligată prin arbitrajul de la Viena să renunțe la Transilvania de Nord în favoarea Ungariei, și în același timp ducea negocieri cu Bulgaria pentru cedarea Dobrogei de Sud. Față de aceste evenimente oficialitățile franceze și-au manifestat pe deplin compasiunea, conștiente că nu pot avea o altă atitudine, mai activă și mai eficientă pentru a împiedica o nouă pierdere teritorială românească. În schimb, analizele diplomaților din Ministerul de Externe francez indicau că Franța obținea în acele momente un avantaj din neparticiparea, de altfel impusă de statutul ei de țară înfrântă, la elaborarea noilor granițe ale Europei centrale și de sud-est, francofilia popoarelor din zonă, în special a românilor, întărindu-se datorită pierderilor teritoriale suferite¹¹⁵. Până în acele momente însă, tensiunea a continuat să domnească în relațiile bilaterale româno-franceze pe tot parcursul lunii august 1940, fapt demonstrat de o telegramă a lui ministrului Baudouin către ambasada Franței din București, datată tot 30 august și care rezuma starea raporturilor diplomatice dintre Vichy și București: “Integritatea teritorială a României nesupraviețuind nici două luni înfrângerii Franței, evenimentul ar fi trebuit să facă să simtă guvernul român cât de nepotrivit era din partea sa să ia față de noi atitudinea de aroganță și animozitate care se manifestă în presa și în actele sale”¹¹⁶.

După abdicarea lui Carol II și instaurarea lui Antonescu la conducerea României, tensiunea în relațiile cu Franța se diminuează, căci noul regim din România era și el la fel de preocupat ca și cel al mareșalului Pétain de o reformă internă profundă și de necesitatea adaptării la noua ordine europeană impusă de Germania nazistă. Pentru o perioadă, rolul principal al misiunii diplomatice românești de la Vichy și al celei franceze de la București va fi de a observa și informa asupra transformărilor instituționale care aveau loc în cele două țări, precum și asupra politicii de colaborare cu cel de-al treilea Reich pe care ambele state erau nevoite să o ducă. Ulterior, raporturile bilaterale româno-franceze vor fi reconstruite pe baze noi, între regimul lui Pétain și cel al lui Antonescu stabilindu-se o cooperare dictată de imperativele mersului celui de-al doilea război mondial. Atât pe plan politic, dar mai ales economic raporturile între Vichy și București vor fi direct influențate de cerințele Germaniei naziste față de cele două țări, mai ales după 1942, când Berlinul și-a adjudecat controlul întregului teritoriu metropolitan francez.

¹¹² A.M.A.E. Franța, *Fond cit., dos. cit.*, c. 20-22 (Telegramele nr. 1504-1509 din 16 august 1940, București, semnate Spitzmuller).

¹¹³ Un document datat 17 august 1940 informa autoritățile franceze că la București se decisese expulzarea din România și a corespondentului ziarului “Jour-Echo de Paris”, act amânat la intervenția ambasadei Franței până la 1 septembrie, iar în același timp începuse punerea sub control a societăților petroliere cu capital francez. Vezi A.M.A.E. Franța, *Papiers 1940, Papiers Baudouin*, dosar 7, filele 188-189 (Scrisoarea cifrată nr. 374 din 17 august 1940 București, Spitzmuller către P. Baudouin).

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ A.M.A.E. Franța, *Fond Guerre 1939-1945 - Vichy, Europe (Roumanie)*, Microfilm P 2539, dos. 686, c. 13 (raport nesemnat asupra politicii românești după arbitrajul de la Viena, Vichy, 10 octombrie 1941).

¹¹⁶ A.M.A.E. Franța, *Fond cit.*, dos. 675, c. 31 (Telegrama nr. 90 din 30 august 1940, Vichy, Baudouin către ambasada Franței din București).